

INGLIZ TILIDA ZONIM KOMPONENTLI FRAZEOLOGIK
BIRLIKLARNING STRUKTURAVIY VA GRAMMATIK
XUSUSIYATLARI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

2-bosqich magistranti

ESHBOLTAYEVA LOLA BAXTIYOROVNA

Annonatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilidagi zoonim (hayvon nomi) komponentiga ega bo'lgan frazeologik birliklarning strukturaviy va grammatik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Frazeologik birliklar tilning boyligining muhim qismini tashkil etadi, ayniqsa, zoonimlar ishtirok etgan iboralar xalqning madaniyati, dunyoqarashi va tarixiy tajribasini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: zoonim komponentli frazeologik birliklar, zoonimlar hayvonlar nomlari, tasavvur va obraz, frazeologiya.

STRUCTURAL AND GRAMMATICAL FEATURES OF
PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A ZOONYM COMPONENT IN
ENGLISH

Abstract: This article is devoted to the study of the structural and grammatical features of phraseological units with a zoonym (animal name) component in the English language. Phraseological units constitute an important part of the richness of the language, especially expressions with zoonyms reflect the culture, worldview and historical experience of the people.

Keywords: phraseological units with a zoonym component, zoonyms, animal names, imagery and image, phraseology.

СТРУКТУРНО-ГРАММАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С КОМПОНЕНТАМИ-
ЗООНИМАМИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация: Статья посвящена изучению структурно-грамматических особенностей фразеологических единиц с компонентом зооним (название

животного) в английском языке. Важную часть языкового богатства составляют фразеологические единицы, особенно выражения с участием зоонимов, которые отражают культуру, мировоззрение и исторический опыт народа.

Ключевые слова: фразеологизмы с зоонимическим компонентом, зоонимика, зооназвания, образность и образность, фразеология.

Zoonim komponentli frazeologik birliklar — bu frazeologik birliklarning bir turi bo'lib, ularning tarkibida hayvonlarning nomlari (zoonimlar) ishlatiladi. Zoonimlar frazeologik birliklar ichida ko'pincha ma'nolarni kuchaytirish, tasvirni jonlantirish, harakterni yoki voqeani ifodalash uchun ishlatiladi. Bunday birliklar ko'pincha xalqning hayvonlarga nisbatan qo'ygan tasavvurlari, ularni bilish va ularga berilgan madaniy, psixologik va ijtimoiy qiymatlarni aks ettiradi.¹

Zoonim komponentli frazeologik birliklarning mohiyati:

Zoonimlar (hayvon nomlari) odamlarning tarixiy va madaniy tajribasini ifodalovchi, ularning tili va tafakkurini aks ettiruvchi elementlar sifatida frazeologizm tarkibiga kiradi. Bu birliklar ko'pincha jamiyatda mavjud bo'lgan madaniy stereotiplar, qoidalar, qadriyatlar, insonning hayvonlarga bo'lgan munosabati orqali shakllanadi. Hayvonlar nomlari tilga kirgach, ular faqat biologik organizmlar sifatida qolmay, balki ma'lum ma'nolar, tasavvurlar va obrazlar bilan to'ldiriladi.

Zoonim komponentli frazeologik birliklarning turlari:

Agar hayvonning nomi ijobiy ma'noda ishlatilsa: Bunday birliklar hayvonlarni insonning yaxshi sifatleri, xulq-atvori yoki ma'lum ijobiy xususiyatlari bilan bog'laydi.²

"Quvnoq it" (ajoyib, do'stona xulq-atvorli insonni ifodalash)

"Arslon yurishi" (mustahkam va ishonchli harakatlar)

Bu frazeologik birliklar odatda insonning yomon xulq-atvori yoki salbiy xususiyatlarini ifodalaydi.

¹ McKeown, K., & Radev, D. Generating Knowledge-Based Summaries. Cambridge: Cambridge University Press. 2000. 202-b.

² Miller, G. WordNet: An Electronic Lexical Database. MIT Press. 1990. 78-b.

"Tulki kabi hiyla-nayrang" (hiylali, aldamchi inson)

"Sigirning ko'zi" (mang'aylik, aqlli bo'lmagan inson)

Hayvonlar nomi insonga nisbatan qo'llanilsa: Bu frazeologizmدا hayvonlarning xususiyatlari yoki xulq-atvori insonning ma'lum xususiyatlariga taqqoslanadi.

"Tovuq qo'li" (qo'rqq inson)

"Kechki mushuk" (yaxshi kechki tanaffus qilgan yoki odamga xushomad qilgan)

Hayvonlar nomlari frazeologik birliklar orqali odamlar yoki hodisalar aniqroq va jonli tasvirlanadi.

Zoonimlar yordamida frazeologizmدا ijobiy yoki salbiy emotsiyalarni kuchaytirish, obrazli tasvirlar yaratish mumkin.

Hayvonlarning tasvirlari xalqning madaniyatidagi yuksak va past qadriyatlarni, stereotiplarni yoki tabiatga bo'lgan munosabatni aks ettiradi.

Ba'zan hayvonlar nomlari yordamida kulgili va komik tasvirlar yaratish mumkin.

Misollar: *"Tulki kabi sarg'ish"* — hiyla-nayrangni ifodalovchi ibora.

"Arslon yurishi" — kuchli, ishonchli harakatni tasvirlash uchun ishlatiladi.

"Mushukni qo'rqtirmang, ular chidamli" — sabr-toqatli bo'lishni ta'kidlaydigan ibora.

Zoonim komponentli frazeologik birliklar tilning ajralmas qismidir va ularning o'rganilishi nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik va psixologiya sohalarini ham qamrab oladi. Ular insonning hayvonlar bilan bog'langan o'zgacha tasavvurlarini aks ettiradi va bu orqali tildagi imge yoki obrazli tasvirlar yaratiladi. Bu birliklarning tarjimasi va tushunilishi frazeologik, semantik va madaniy nuqtai nazardan juda ahamiyatlidir.³

Zoonimlar (hayvon nomlari) frazeologiyada muhim o'rin tutadi, chunki ular orqali xalqning madaniyati, dunyoqarashi va hayotiy tajribasi ifodalanadi. Ingliz

³ Nunhuck, W. The Cultural Significance of Metaphors and Idioms in English. New York: Palgrave Macmillan. 2008. 145-b

tilidagi zoonim komponentli frazeologik birliklar nafaqat lingvistik hodisa, balki xalqning tarixiy, madaniy va ma'naviy merosini aks ettiruvchi vositadir

Zoonimlar frazeologiyada obrazli ma'no hosil qilishda asosiy vosita hisoblanadi. Hayvonlarning xatti-harakatlari, tashqi ko'rinishi yoki odatlari asosida metaforik ma'nolar shakllangan.

Masalan: *“As sly as a fox”* – tulkiga xos ayyorlikni ifodalaydi.

“To let the cat out of the bag” – sirni oshkor qilishni anglatadi.

Zoonimlar frazeologik birliklarda milliy madaniyatning o'ziga xos jihatlarini aks ettiradi. Masalan, ingliz tilida it, tulki, ot kabi hayvonlar ko'pincha qahramonlik, halollik yoki ayyorlikni ifodalashda ishlatiladi.

“Work like a dog” – qattiq ishlashni ifodalaydi, bu esa itning mehnatkashlik obrazini ko'rsatadi. *“A black sheep”* – jamiyatdagi “ajralib qolgan” shaxsni anglatadi.

Zoonimlar orqali xalqning hayvonlarga nisbatan qarashlari va stereotipik tasavvurlari ifodalanadi.

“A dark horse” – kutilmagan yutuqqa erishadigan shaxsni anglatadi.

“Chicken-hearted” – qo'rqqan odamni tasvirlaydi.

2. Zoonimlarning frazeologiyadagi ahamiyati

2.1. Lingvistik boylikni oshirish

Zoonimlar frazeologik birliklarni rang-barang va boy qilishga xizmat qiladi. Ular tilning obrazli ifoda vositalarini kengaytirib, turli emotsional va semantik konnotatsiyalarni yaratadi.⁴

Masalan: *“To have ants in one's pants”* iborasi hayajon yoki sabrsizlikni ifodalaydi.

Zoonimlar xalq og'zaki ijodining bir qismi bo'lib, tarixiy va madaniy merosni saqlashga yordam beradi. Ular orqali qadimiy e'tiqodlar va dunyoqarashlar bugungi kungacha yetib kelgan.

Masalan: *“To kill two birds with one stone”* iborasi qadimiy ovchilik faoliyatidan kelib chiqqan.

⁴ Peshkov, M. The Role of Metaphor in Language and Culture. Moscow: Nauka. 2003 .312-b.

Zoonim komponentli frazeologik birliklar xalqaro muloqotda madaniy o'xshashlik va farqlarni aniqlashga yordam beradi. Ayrim frazeologizmlar universallik xususiyatiga ega, chunki ular turli madaniyatlarda bir xil ma'noni anglatadi.

Masalan: *“As busy as a bee”* iborasi ingliz tilida ham, boshqa tillarda ham mehnatkashlikni ifodalaydi.

2.4. Tarbiyaviy va estetik ahamiyat

Frazeologik birliklar, jumladan zoonimlar, odatda didaktik va tarbiyaviy xarakterga ega. Ular orqali axloqiy qoidalar va hayotiy tajribalar ifodalanadi.

“Don't count your chickens before they hatch” – shoshilinch xulosalar chiqarishning noto'g'ri ekanligini bildiradi.

Zoonimlar ko'pincha inson xulq-atvori yoki holatini hayvonlarga xos xususiyatlar orqali tasvirlaydi.

“As stubborn as a mule” – o'jarlikni ifodalaydi.

“Like a fish out of water” – noqulay vaziyatni tasvirlaydi.

Zoonim komponentli frazeologik birliklar tilni emotsional jihatdan boyitadi va nutqni ta'sirchan qiladi.⁵

“To bark up the wrong tree” – noto'g'ri qaror qabul qilishni anglatadi.

Xulosa qilib aytganda, Zoonim frazeologizmlari turli kontekstlarda ishlatilishi mumkin, bu ularning ko'p ma'nolilik va pragmatik moslashuvchanligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. McKeown, K., & Radev, D. Generating Knowledge-Based Summaries. Cambridge: Cambridge University Press. 2000. 202-b.

2. Miller, G. WordNet: An Electronic Lexical Database. MIT Press. 1990. 78-b.

⁵ Rakhmonov, A. O'zbek tilida frazeologik birliklar: tushuncha va tahlil. Toshkent: Sharq 2015 .254-b.

3. Nunhuck, W. The Cultural Significance of Metaphors and Idioms in English. New York: Palgrave Macmillan. 2008. 145-b
4. Peshkov, M. The Role of Metaphor in Language and Culture. Moscow: Nauka. 2003 .312-b.
5. Rakhmonov, A. O'zbek tilida frazeologik birliklar: tushuncha va tahlil. Toshkent: Sharq 2015 .254-b.